

Misbruik van rechtspersonen

Bestuurlijk dossier BR NON

*Een onderzoek naar risico's bij misbruik van rechtspersonen
en de (faciliterende) rol van instanties en wet- en regelgeving*

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	1
Inleiding	2
1. Misbruik van rechtspersonen in het crimineel proces.....	3
1.1 Inleiding.....	3
1.2 Voorbereidingshandelingen.....	3
1.3 Uitvoeren bedrijfsactiviteiten / start oplichting.....	4
1.4 Overdracht van gelden / goederen.....	6
1.5 Opbrengst uitgeven of wegsluizen	6
1.6 Faciliterende rol instanties.....	7
2. Risico-indicatoren bij misbruik van rechtspersonen.....	10
2.1 Inleiding.....	10
2.2 Risico's in fase 1: voorbereidingshandelingen.....	10
2.3 Risico's in fase 2: uitvoeren bedrijfsactiviteiten.....	12
2.4 Risico's in fase 3: overdracht van gelden en goederen.....	12
2.5 Risico's in fase 4: opbrengst uitgeven of wegsluizen.....	12
3. Huidige toepassingsmogelijkheden van controle en wet- en regelgeving	13
3.1 Inleiding.....	13
3.2 Bestaande wettelijke maatregelen.....	13
4. Aanbevelingen	16
Literatuurlijst.....	18
Bijlage 1 Verschijningsvormen oplichting en flessentrekkerij	19
Acquisitiefraude.....	19
Beleggingsfraude	19
Bancaire fraude	20
Telecommunicatiefraude.....	21
Flessentrekkerij.....	21
Omvang.....	21

•	Betreft:	Misbruik van rechtspersonen
•	Status:	Definitief 20 -09-2012
•	Opgemaakt:	September 2012
•	In opdracht van:	Het MT van de BR NON
•	Ten behoeve van:	LIEC (cc Min. V&C), BRO, RIEC Oost, RIEC Noord, TBST van het OM
•	Opstellers:	██

Inleiding

De Bovenregionale Recherche Noord- en Oost Nederland (BR NON) heeft deelgenomen aan het Programma Financieel Economische Criminaliteit (FinEC). In dat kader heeft de BR NON zich gericht op een aantal deelprojecten waaronder Misbruik van rechtspersonen. In zowel 2010 als 2011 zijn enkele strafrechtelijke onderzoeken gestart die zich hebben gericht op strafbare feiten waarbij misbruik van rechtspersonen een rol heeft gespeeld. Naast de uitvoering van deze strafrechtelijke onderzoeken is ook een literatuuronderzoek¹ uitgevoerd waarin misbruik van rechtspersonen in relatie tot de delicten oplichting en flessentrekkerij centraal stond.

Misbruik van rechtspersonen is een containerbegrip en kent, doordat het misbruik ook steeds wijzigt, veel verschijningsvormen. In bijlage 1 worden deze nader beschreven. Het zijn criminele activiteiten die worden ontplooid binnen de reguliere sectoren van de economie. Er is sprake van bedrijfsmatig opereren, uitsluitend gericht op verwezenlijking van financieel gewin door illegale middelen (wederrechtelijke bevoordeling). Het is een vorm van financieel-economische criminaliteit die zorgt voor forse maatschappelijke schade en het ondermijnt het vertrouwen in het handelsverkeer. Bij misbruik van rechtspersonen worden in eerste instantie legale processen misbruikt waarna vervolgens wordt gestart met de illegale activiteiten. We zullen laten zien dat criminelen rechtspersonen misbruiken voor het verhullen van hun identiteit en het opbouwen van vertrouwen bij hun slachtoffers. Dat gebeurt in alle fasen van het criminele proces. Instanties als de Kamers van Koophandel, notarissen en financiële instellingen kunnen hogere barrières tegen dit misbruik opwerpen door de zekerheid over de identiteit van de bij de rechtspersoon betrokken personen te vergroten en een rechtspersoon aan het einde van haar levensloop te ontbinden.

De volledige omvang van de schade ten gevolge van oplichting en flessentrekkerij is lastig vast te stellen, bij een aantal vormen van oplichting zijn wel schattingen bekend. De financiële schade van bijvoorbeeld telecommunicatiefraude in Nederland bedraagt vermoedelijk minimaal 40 miljoen euro. Binnenkort verschijnt bij de dienst IPol van het Korps Landelijke Politiediensten een eerste landelijk fraudebeeld. Dit beschrijft niet alleen de aard en omvang van de diverse fraudevormen. Ook de gevolgen van fraude op de samenleving is onderwerp in het stuk.

Door de ervaringen in de strafrechtelijke onderzoeken, de inzichten uit het literatuuronderzoek en gesprekken gevoerd met diverse organisaties (waaronder Belastingdienst, Kamer van Koophandel, Bureau Financieel Toezicht, Koninklijke marechaussee, Expertisecentrum Financieel Economische Criminaliteit) is het mogelijk geweest het speelveld van misbruik van rechtspersonen te overzien. Het onderliggende bestuurlijke dossier geeft aan welke (il)legale processen worden gebruikt om rechtspersonen te misbruiken en welke mogelijkheden er bestaan dit misbruik middels controle en wet- en regelgeving aan te pakken.

De centrale onderzoeksvraag van dit bestuurlijk dossier is: *“Wat zijn binnen legale processen de risico’s van misbruik van rechtspersonen en welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om dit misbruik daadkrachtig te bestrijden?”*

Om deze vraag te beantwoorden, beschrijven we allereerst de rol van rechtspersonen in het criminele proces van oplichting en flessentrekkerij. In hoofdstuk 2 volgen de risicofactoren bij het misbruiken van rechtspersonen als ook voor de detectie- en controlemogelijkheden van instanties. In hoofdstuk 3 gaan we dieper in op de huidige toepassingsmogelijkheden van wet- en regelgeving. Ten slotte volgen in hoofdstuk 4 de aanbevelingen.

¹ Dit literatuuronderzoek is op verzoek beschikbaar.

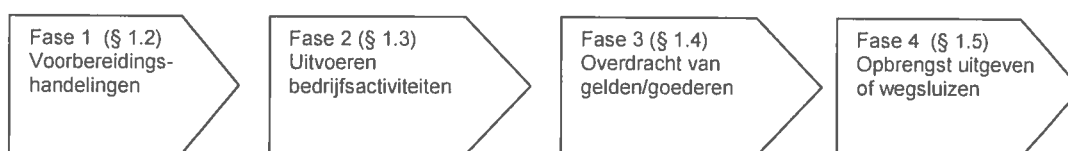
1. Misbruik van rechtspersonen in het crimineel proces

1.1 Inleiding

Rechtspersonen hebben een belangrijke rol bij de verschijningsvormen van oplichting en flessentrekkerij.² De rol van rechtspersonen verschilt naar gelang de fase in het criminele proces. Ter illustratie van de fasen is gebruik gemaakt van een beleggingsfraudecasus: Palm Invest.³

Vier fasen zijn in het criminele werkproces van fraudeurs te onderscheiden:

1. de voorbereidingshandelingen (voor het plegen van oplichting en flessentrekkerij);
2. de uitvoering van bedrijfsactiviteiten (start oplichting);
3. het overdragen van gelden/ goederen; en
4. het gebruikmaken van verkregen gelden/goederen.

Het hoofdstuk maakt duidelijk dat fraudeurs rechtspersonen gebruiken om hun identiteit te verhullen of vertrouwen te wekken bij hun slachtoffers. Ter afsluiting van het hoofdstuk volgt een beschrijving van activiteiten van diverse instanties die een belangrijke rol spelen in de levensloop van rechtspersonen.

1.2 Voorbereidingshandelingen

Indien een oplichter meerdere personen wil benaderen en voor grotere bedragen wil oplichten dan vereist dat diverse voorbereidingshandelingen. Zo moet een oplichter een keuze maken voor product en doelgroep (potentiële slachtoffers). In deze fase zet de fraudeur rechtspersonen in om zijn identiteit te verhullen en vertrouwen te kunnen wekken bij zijn slachtoffers. Wat opvalt in deze eerste fase van voorbereiding is de nadruk op legale handelingen door legale instellingen.

Tijdens de voorbereidingsfase maakt de oplichter vaak gebruik van rechtspersonen om zijn illegale praktijken te voorzien van geloofwaardigheid. Hij poogt een rookgordijn te creëren door naar buiten te treden als een echte onderneming. Mogelijk zelfs een onderneming die al jaren bestaat. Hij kan dit doen door het oprichten van een rechtspersoon of het overnemen van een rechtspersoon door aandelenoverdracht, al dan niet via een handelaar in rechtspersonen. Dit betekent wel dat hij aan een aantal formele vereisten moet voldoen om bijvoorbeeld een inschrijving te verkrijgen bij de Kamer van Koophandel. De KvK verstrekt aan de ingeschreven onderneming een omzetbelastingnummer. Door de inschrijving bij de KvK zal automatisch een bericht worden verstuurd aan de Belastingdienst. Naast de inschrijving bij de KvK zal de notaris de akten opstellen en ondertekenen bij het oprichten of overnemen van een rechtspersoon.

Een voordeel van het overnemen van een bestaande rechtspersoon is dat de oprichting veelal ver in het verleden ligt en een onderneming die al vele jaren bestaat vertrouwen schept. Feitelijk gezien is de rechtspersoon recent gestart.

² In de bijlage is een overzicht opgenomen van de verschillende oplichtingsvormen en flessentrekkerij.

³ Deze casus is uitgebreid geanalyseerd in het literatuuronderzoek 'misbruik rechtspersonen', [REDACTED]

Een andere belangrijke reden voor het gebruik van een rechtspersoon is het verhullen van de eigen identiteit. Ook hiervoor kunnen nieuwe rechtspersonen worden opgericht of bestaande rechtspersonen overgenomen of, een ondoorzichtig netwerk worden gecreëerd met meerdere rechtspersonen (waaronder stichtingen of bijvoorbeeld buitenlandse rechtspersonen). Daarnaast worden stromannen of katvangers ingezet die in plaats van de oplichter een rechtspersoon overnemen of oprichten.

Op deze manier wordt een gelaagde structuur gecreëerd met meerdere binnen- en/ of buitenlandse rechtspersonen die op naam staan van katvangers of stromannen van de oplichter. Dit heeft als gevolg dat de daadwerkelijke oplichter voor de opsporingsdiensten lastig te achterhalen is. Deze werkwijze van identiteitsverhulling is een algemeen kenmerk voor oplichting waarbij misbruik wordt gemaakt van rechtspersonen. In het geval van flessentrekkerij wordt de bestaande rechtspersoon in een korte periode misbruikt voor flessentrekkerij en als een lege rechtspersoon met schulden achtergelaten; de zogenaamde 'plof-BV'. De dader heeft met katvangers of stromannen zijn identiteit verborgen weten te houden en verdwijnt met zijn opbrengst uit beeld. De bankrekening van de rechtspersoon zal later (fase 3) gebruikt worden voor de overdracht van gelden.

Palm Invest casus

[Redacted text block]

1.3 Uitvoeren bedrijfsactiviteiten / start oplichting

In deze fase vindt het contact plaats tussen oplichter en slachtoffer. Onder het mom van het uitvoeren van activiteiten benadert een vertegenwoordiger van een rechtspersoon (de oplichter) potentiële slachtoffers. Dit is het moment waarop de oplichter gebruik maakt van de opgerichte rechtspersoon, het uittreksel van de KvK en het verkregen BTW-nummer. Wat opvalt in deze fase is het verschuiven van de activiteiten van de oplichter van legaal

[Redacted text block]

naar illegaal. Zijn in de eerste fase de voorbereidingshandelingen gericht op het goed neerzetten van een betrouwbare onderneming door te voldoen aan de formele vereisten die gepaard gaan met het actief worden van een onderneming, nu maakt de oplichter gebruik van onder andere listige kunstgrepen en samenweefsels van verdichtingen om het slachtoffer te bewegen geld of goederen af te staan. Hier starten de illegale handelingen.

Vertrouwen winnen is een belangrijk onderdeel van de oplichting. De oplichter moet mensen benaderen en hen bewegen tot het kopen van een product of het investeren van geld in een belegging. Zonder vertrouwen zal zijn oplichting niet slagen. In de tweede fase van het fraudeproces –de start van de oplichting- heeft het gebruik van (binnen- en/of buitenlandse) rechtspersonen het doel dit vertrouwen te vergroten. Voorbeeld: Het gebruik van een stichting met de naam Stichting Administratiekantoor. Deze stichting staat geregistreerd als bestuurder of enig aandeelhouder van een BV. De naam Stichting Administratiekantoor straalt een bepaald vertrouwen uit naar de buitenwereld. In de Palm Invest casus was een aparte stichting opgericht met de naam Stichting Garantiegelden Palm Invest om vertrouwen uit te stralen en om te duiden dat het investeringsgeld goed wordt beheerd.¹¹

In het algemeen wekken rechtspersonen een bepaalde mate van vertrouwen. De BV staat bijvoorbeeld ingeschreven in het Handelsregister van de KvK, bij de Belastingdienst en is klant van een bank. Als de oplichter een bestaande rechtspersoon heeft overgenomen die al een lange tijd deelneemt aan het handelsverkeer, dan levert dit vaak ook meer vertrouwen op. Bijvoorbeeld in de situatie waarbij een oplichter een rechtspersoon overneemt in 2012, terwijl de rechtspersoon is opgericht in 1987. Laatstgenoemd jaar staat vermeld in het uittreksel van de KvK en suggereert dat degene die de onderneming nu drijft reeds actief is en handelsactiviteiten onderneemt sinds 1987.

Dit is vooral belangrijk voor flessentrekkerij, waarbij de dader goederen koopt met het oogmerk deze te verkrijgen zonder te betalen. Hij zal vooral bestellingen plaatsen waarbij op rekening wordt geleverd. Betrouwbaarheid speelt hierbij een belangrijke rol en een oudere rechtspersoon straalt vertrouwen uit. Om eventueel vertrouwen te verkrijgen, zal de dader eerst enkele kleinere bestellingen doen; deze bestellingen worden keurig betaald. Als hij het vertrouwen heeft om op rekening te kopen, zal hij grotere bestellingen plaatsen; deze bestellingen worden uiteindelijk niet betaald.

Naast het verkrijgen van vertrouwen door het kunnen beschikken over een (bestaande) rechtspersoon en ingeschreven staan bij de verschillende instellingen, zal de oplichter proberen betrouwbaar over te komen door zijn gedrag, algemene indruk of uitstraling. Dit betekent een bedrijfsgebouw betrekken, een website opzetten, de bedrijfsnaam en/ of logo op de documenten van het bedrijf plaatsen, reclame maken, advertenties plaatsen in dagbladen en bovendien deelnemen aan het handelsverkeer. Daadwerkelijke deelname aan het handelsverkeer kan ook onderdeel zijn van de strategie, zoals duidelijk het geval is bij flessentrekkerij met het plaatsen van verschillende bestellingen.

Palm Invest casus

[Redacted text block]

[Redacted footnote]

1.4 Overdracht van gelden / goederen

Zowel bij oplichting als bij flessentrekkerij is het doel geld of goederen te verkrijgen en fasen 1 en 2 zijn daartoe noodzakelijke stappen. In tegenstelling tot de eerste twee fasen is de rol van rechtspersonen in fase 3 minimaal. Zo zullen voor betalingen de bankrekening van de rechtspersoon worden gebruikt of van het fysieke adres van de rechtspersoon voor de aflevering van goederen. Overigens vormt dat laatste een risico voor de fraudeur als een leverancier ter plaatse constateert dat op het afleveradres geen bedrijf is gevestigd.

Overboekingen naar een bankrekening van een rechtspersoon leiden over het algemeen niet tot meldingen binnen een bank. Immers, het is logisch dat gelden worden overgemaakt naar een rechtspersoon met het leveren van diensten of goederen. Indien echter overboekingen een abnormaal patroon vertonen (bijvoorbeeld hoge bedragen) kan het interne meldsysteem van een bank een alert geven voor nader onderzoek.

Palm Invest casus

[Redacted text]

1.5 Opbrengst uitgeven of wegsluizen

Ook in deze vierde fase gebruikt de crimineel de rechtspersoon ter verhuiling van zijn identiteit. De oplichters en flessentrekkers hebben als doel zichzelf wederrechtelijk te bevoordelen met hun bedrog. Bij flessentrekkerij worden de verkregen goederen tegen een lage prijs aan gewillige afnemers verkocht. Oplichters gebruiken de opbrengst veelal voor een luxe levensstijl. Is de fraudeopbrengst groot, dan probeert hij de gelden weg te sluisen (ontrekken aan toezicht). In fase 1 tracht de oplichter via rechtspersonen handelingen te verrichten zodat hijzelf niet of minder in beeld is. Ook in deze fase zal hij proberen gelden die hij heeft ontvangen in zijn rechtspersonen weg te sluisen naar andere (buitenlandse) rechtspersonen of contact op te nemen en onder te brengen op buitenlandse bankrekeningen. [Redacted text]

[Redacted text] Ook geldt dit als de oplichter gebruik maakt van katvangers of stromannen.

Palm Invest casus

[Redacted text]

¹² Zie verslag curator, hoofdstuk 1.8 over de geldstroom.

¹³ Volgens de curator is dit de fiscalist van beide verdachten die heeft geholpen bij het opzetten van de structuur. Hij is niet verder vervolgd wegens gebrek aan bewijs. Bartels, 2010, p. 187.

¹⁴ Akte van levering 24 april 2007, Hyp4 nummer: 52125/171.

¹⁵ Hypotheek- en eigendomsaktes van het Kadaster.

1.6 Faciliterende rol instanties

Met name in fase 1 (voorbereidingshandelingen) hebben verschillende instanties een belangrijke faciliterende rol. Het gaat hierbij om de oprichting van een rechtspersoon, de overname van een rechtspersoon, het openen van een bankrekening, het beoordelen van aangiften van diverse belastingmiddelen, het inschrijven van een rechtspersoon, et cetera. Deze handelingen zijn veelal per wet voorgeschreven. De producten van deze handelingen zijn echter bruikbaar in fase 2 (start oplichting): een uittreksel van de Kamer van Koophandel, een notariële akte van oprichting of overname van aandelen, een omzetbelastingnummer, een bankrekeningnummer, et cetera. Hieronder volgen de handelingen die door de diverse instanties worden verricht voor de oprichting of overname van een rechtspersoon. Dit biedt de mogelijkheid te bepalen of deze handelingen moeten worden gewijzigd om risico's te verlagen. Hoofdstukken 3 en 4 gaan hier nader op in.

Notaris

De notaris is een belangrijke schakel in de levensloop van een rechtspersoon, hij is de eerste instelling die de gegevens van de oplichter ontvangt en registreert. De handelingen van een notaris verschillen uiteraard naar gelang het verzoek van de cliënt. In ieder geval zal hij de cliënt in persoon moeten identificeren met behulp van een geldig en origineel identiteitsbewijs. Onder de controle van het identiteitsbewijs valt ook de toets of dit document als vermist staat geregistreerd.

Het vaststellen van de identiteit is een belangrijke handeling. De notaris verricht indien gewenst door de cliënt, ook de inschrijvingshandelingen bij de Kamer van Koophandel. Volgens de KvK verzorgt de notaris bijna altijd de inschrijving.¹⁶ In dat geval zal de cliënt de KvK niet bezoeken en heeft de Kamer van Koophandel alleen de gegevens verkregen van de notaris. Dit onderschrijft het belang van een goede controle door de notaris bij het oprichten/overnemen van een rechtspersoon.

Bij het oprichten van een rechtspersoon en bij de overname van aandelen van een rechtspersoon zal een notaris ook nader cliëntonderzoek uitvoeren. Nader onderzoek vindt plaats indien:

- een zakelijke relatie wordt aangegaan met een cliënt oftewel een duurzame vorm van dienstverlening gaat plaatsvinden; of
- een incidentele transactie wordt verricht voor een cliënt met een tegenwaarde van € 15.000 of meer; of
- - indien er indicaties zijn dat de cliënt betrokken is bij witwassen of financieren van

¹⁶ Deze structuur zou zijn opgezet met behulp van de bedrijfsaanbieder Haags Juristen Collega in Den Haag. Deze onderneming is in staat van faillissement gesteld. Zie Revu 2008, p. 24 en

¹⁷ Bartels, p. 169.

¹⁸ <http://www.kvk.nl/over-de-kvk/uw-inschrijving-bij-de-kamer-van-koophandel/inschrijven-bij-de-kamer-van-koophandel/wie-mag-de-inschrijving-doorgeven/>

- terrorisme; of
- indien er twijfels zijn over de betrouwbaarheid van eerder verkregen gegevens van cliënt; of
- indien het risico van betrokkenheid van een bestaande cliënt bij witwassen of financieren van terrorisme daartoe aanleiding geeft.

Het bovenstaande betekent dat een notaris vragen moet stellen of andere onderzoeksmethoden moet toepassen om te bepalen of een cliënt betrokken is bij witwassen. Aangezien oplichting en flessentrekkerij gronddelicten kunnen zijn voor witwassen dient een notaris ook te toetsen of mogelijk sprake is van één van deze delicten. Ook bij het opstellen van statuten ten behoeve van een stichting en bij het opstellen van een akte ten behoeve van een commanditaire vennootschap zijn bovenstaande vereisten van toepassing. Opgemerkt wordt dat bij het oprichten van bijvoorbeeld een Engelse Limited geen betrokkenheid nodig is van een notaris. Indien een notaris een vermoeden heeft van witwassen of financiering van terrorisme dan dient hij de transactie te melden bij de Financial Intelligence Unit (FIU).

Kamer van Koophandel

De Kamers van Koophandel beheren het Handelsregister waarin alle bedrijven en rechtspersonen in Nederland staan ingeschreven. Hierboven is al opgemerkt dat een inschrijving moet plaats vinden na de oprichting van een rechtspersoon. Bij wijzigingen in bestuurders, aandeelhouders (aandelenoverdracht) en gevolmachtigden dienen deze wijzigingen doorgegeven te worden aan de KvK.

De KvK is lijdelijk voor wat betreft de inschrijvingen en wijzigingen: ze controleert de inschrijving slechts beperkt op juistheid. Indien blijkt dat de opgave onjuist is, kan de inschrijving worden geweigerd. De opgaveplichtige is zelf verantwoordelijk voor de juistheid en de volledigheid van de in te schrijven gegevens¹⁹.

De KvK heeft wel de plicht functionarissen te identificeren. Hierboven is opgenomen dat de notaris deze taak kan overnemen (afgeleide identificatie) op het moment dat de notaris de inschrijvingswaardige gegevens verstrekt aan de KvK.

Indien een boekjaar is afgerond dan wordt veelal een jaarrekening opgesteld. Een aantal organisaties (waaronder BV's, NV's, Coöperaties, VOF's en CV's) moeten een jaarrekening deponeren bij de KvK. Afhankelijk van de grootte van de organisatie dient een uitgebreide balans, winst- en verlies rekening en toelichting te worden gedeponeerd.

Belastingdienst

De Belastingdienst ontvangt gegevens uit het Handelsregister van de KvK en bekijkt aan de hand van deze informatie welke belastingen van toepassing zijn voor de rechtspersoon. De KvK geeft ook de wijzigingen in het Handelsregister door aan de Belastingdienst. Als gevolg van het niet indienen van een belastingaangifte of het indienen van een onjuiste belastingaangifte, kan de Belastingdienst overgaan tot het stellen van vragen of het instellen van een controle. De rechtspersoon is verplicht mee te werken aan deze controle.

Dienst Justis

Waar de Dienst Justis vroeger verantwoordelijk was voor de verplichte verklaring van geen bezwaar, is dit preventieve toezicht recent vervangen door een doorlopende screening van de rechtspersoon. Het nieuwe systeem voorziet in een voortdurend toezicht van een rechtspersoon gedurende haar gehele levensloop. Op bepaalde momenten, zoals bij de oprichting, maakt Justis een risicoanalyse voor mogelijk misbruik. Wanneer het systeem op basis van diverse parameters automatisch een risicomelding genereert, kan

¹⁹ Sangen, van der G.J.H.; Over vertrouwen, derdenbescherming en de lijdelijkheid van de Kamer van Koophandel.

deze na analyse, door de Dienst Justis worden doorgegeven aan de toezichthouders en opsporingsdiensten. Een risicomelding kan het begin zijn van een strafrechtelijk onderzoek. Om het misbruik met constructies van nationale en internationale ondernemingen tegen te gaan, worden buitenlandse rechtspersonen die een Nederlandse onderneming en een hoofd- of nevenvestiging in Nederland hebben tevens onder toezicht geplaatst. Het onderzoek heeft betrekking op de betrokken personen (de bestuurders, aandeelhouders en commissarissen) en hun bloed- en aanverwanten tot en met kleinkinderen. Zij kunnen allen gescreend worden op criminele en financiële antecedenten, zoals betrokkenheid bij eerdere fraude of bij een faillissement.²⁰

Financiële instellingen

Onder andere bij de opening van een bankrekening ontstaat contact tussen een vertegenwoordiger van de opgerichte rechtspersoon en een financiële instelling. Als gevolg van diverse wet- en regelgeving bepaalt een financiële instelling op basis van een risico inschatting of een onderneming klant kan worden. Deze kan vervolgens een bankrekening openen of gebruik maken van andere bancaire producten. Verder zal op grond van Know Your Customer de identiteit van de vertegenwoordiger en de Ultimate Beneficial Owner moeten worden vastgesteld door de financiële instelling.

²⁰ Kamerstukken II 2008-2009, 31948, nr. 3.

2. Risico-indicatoren bij misbruik van rechtspersonen

2.1 Inleiding

In paragraaf 1.6 zijn bestaande handelingen van verschillende instanties beschreven waar een oplichter/flessentrekker per definitie mee te maken krijgt. Sommige van deze handelingen zijn gericht op het voorkomen van fraude (witwassen), andere kennen een ander doel. Registratie van bedrijven bij de KvK leidt bijvoorbeeld tot transparantie bij ondernemers.

In dit hoofdstuk staan situaties centraal die kunnen leiden tot misbruik van rechtspersonen; ofwel de risico's. In hoofdstuk 1 is het criminele proces bestaande uit vier fasen beschreven. In dit hoofdstuk wordt de risico's per fase aangegeven. Eveneens wordt helder welke instanties een signalerende, faciliterende dan wel ondersteunende rol vervullen. In het uitgevoerde literatuuronderzoek zijn voor de diverse verschijningsvormen van oplichting specifieke risico-indicatoren opgenomen. Deze risico-indicatoren dragen onder andere bij tot het (eerder) herkennen van misbruik van rechtspersonen.

2.2 Risico's in fase 1: voorbereidingshandelingen

- 1) Het gebruikmaken van stromannen of katvangers die optreden als bestuurder of aandeelhouder van een rechtspersoon. Op deze manier blijven fraudeurs op de achtergrond en uit het zicht van toezichthouders en verschillende opsporingsdiensten.

Fraudeurs kunnen zelf een rechtspersoon oprichten of een bestaande rechtspersoon overnemen. In beide situaties wordt meestal gebruik gemaakt van katvangers die soms maar niet altijd op de hoogte zijn van de bedoelingen van de fraudeur. Zij zijn namelijk vooral geïnteresseerd in de beloning die ze krijgen. Sommigen gaan mee naar de Kamer van Koophandel (KvK), maar er zijn ook katvangers die elders de nodige papieren ondertekenen en (een kopie van) het paspoort meegeven. Als hij naar de KvK gaat, dan doet in de meeste gevallen niet de katvanger maar de fraudeur het woord. In het literatuuronderzoek is een dossieranalyse opgenomen waarin afgeronde opsporingsonderzoeken zijn geanalyseerd. In dat onderzoek is gebleken dat van de zeven onderzochte zaken in vier zaken sprake is van een katvanger.²¹

In hetzelfde onderzoek is vastgesteld dat fraudeurs diverse katvangers KvK-formulieren laten invullen om rechtspersonen, voornamelijk BV's op te richten of op naam te zetten. In de meeste gevallen wisten de katvangers niet dat ze bestuurder of aandeelhouder van BV's werden. In minstens één geval waren de financiële problemen van de katvanger zo groot dat hij niet geïnteresseerd was in wat er met zijn handtekeningen en paspoort werd gedaan, mits hij de nodige financiële middelen kon ontvangen. Opvallend is in dit verband de mogelijkheid om met terugwerkende kracht wijzigen van het bestuur en beherend venoot in het handelsregister door te voeren.

- 2) Eerder in dit dossier is opgemerkt dat de notaris een belangrijke rol speelt bij de oprichting of overname van een rechtspersoon. Voor de oplichter die gebruik maakt van rechtspersonen is de notaris een verplicht loket. Aangezien een notaris uiteraard niet wil meewerken aan een strafbaar feit zal hij geen rechtshandelingen uitvoeren voor hem bekende dubieuze cliënten. Een oplichter gaat mogelijk op zoek naar een notaris die hem niet kent in bijvoorbeeld een andere gemeente dan

²¹ Kabki e.a. 2011, p. 43.

waar hij woont, werkt of de rechtspersoon zijn zetel heeft. Hiervoor is geen rationele verklaring te geven door de oplichter. Indien een notaris met deze situatie wordt geconfronteerd zijn nadere vragen aan de cliënt op zijn plaats.

- 3) Hetgeen hierboven is gesteld voor de notarissen geldt ook voor de Kamer van Koophandel. Net als bij de notaris kan het voorkomen dat de oplichter ook naar een KvK gaat in een heel ander district dan waar hij woont of werkzaam is of de zetel van zijn rechtspersoon heeft. Ook hiervoor is geen rationele verklaring, louter en alleen het willen voorkomen van herkenning door medewerkers van de KvK en het voorkomen van nadere vragen door deze medewerkers.
- 4) Het overnemen van een (lege) rechtspersoon door handelaren in rechtspersonen is een veelgebruikte methode voor het verkrijgen van een rechtspersoon. Rechtspersonen worden te koop gevraagd via advertenties en aandeelhouders van rechtspersonen met (geld)problemen reageren daarop. Als de handelaar de rechtspersoon heeft overgenomen, kan hij ze doorverkopen aan geïnteresseerde kopers. Bij flessentrekkerij worden ook vaak op deze manier rechtspersonen verkregen door de indruk te wekken de rechtspersoon met (geld)problemen weer nieuw leven in te willen blazen. In werkelijkheid wordt de rechtspersoon misbruikt. Slachtoffers van oplichting of flessentrekkerij kunnen hun schade ook niet verhalen op de rechtspersoon; er is geen activa meer.
Een lege rechtspersoon (ook wel plank-BV genoemd) kan bijvoorbeeld ontstaan als een ondernemer wegens gebrek aan succes besluit met zijn bedrijf te stoppen, zonder dat deze failliet is. Een dergelijke gang van zaken komt regelmatig voor en is legaal. In sommige situaties is de KvK bevoegd lege rechtspersonen te ontbinden.²² Na het besluit te stoppen heeft een ondernemer twee mogelijkheden: de BV ontbinden óf verkopen. Natuurlijk kan de ondernemer de BV ook aanhouden, maar zonder activiteiten kost het aanhouden van een lege BV alleen maar geld. Bijvoorbeeld de kosten voor de jaarlijkse inschrijving in het Handelsregister of voor het opstellen en deponeren van een jaarrekening.²³
- 5) Tot de invoering van de Wet Controle op Rechtspersonen op 1 juli 2011 was de stichtingsvorm een manier om controle van een rechtspersoon te ontlopen. Fraudeurs konden zich als bestuurder van een stichting inschrijven bij de KvK. Indien de aandelen van bijvoorbeeld een BV in handen zijn van de stichting kan de bestuurder van de stichting controle uitoefenen over de BV. Door middel van bestuurderswisselingen in de stichting kon ook de controle over de BV worden overgedragen. Met de permanente controle op rechtspersonen door de Dienst Justis zou deze situatie minder risico met zich meebrengen. Op dit moment zijn de resultaten van deze voortdurende controle niet bekend bij de auteurs van dit dossier.
- 6) In het kader van het terugdringen van de bureaucratie en het bevorderen van de handel wordt het oprichten van rechtspersonen vergemakkelijkt. Zo zal het waarschijnlijk vanaf halverwege 2012 mogelijk zijn een BV op te richten zonder startkapitaal.²⁴ De heffingen bij de KvK zijn verlaagd en per 1 januari 2013 is deze heffing afgeschaft.²⁵ Daarnaast zijn er plannen om in de toekomst een BV op te

²² Spoelstra en Van Nes 2010, p. 53.

²³ Idem.

²⁴ Kamerstukken I 2011-2012, 32426, nr. A en Kamerstukken II 2006-2007, 31058, nr. 3.

²⁵ <<http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2011/09/06/heffing-kamer-van-koophandel-verdwijnt.html>>, geraadpleegd op 3 december 2011.

kunnen richten zonder tussenkomst van de notaris.²⁶ De afschaffing van de verklaring van geen bezwaar is al een drempel die is verdwenen.

- 7) Eerder is opgemerkt dat de KvK lijdelijk is met betrekking tot de inschrijving. Één en ander impliceert dat de verantwoordelijkheid voor de ingeschreven gegevens van de rechtspersonen in eerste en laatste instantie berust bij de opgaveplichtige(n). De KvK heeft geen wettelijke verplichting tot controle van de ingeschreven feiten. Ook bij de inschrijving of bij bestuurderswisselingen heeft zij geen mogelijkheid om bepaalde fraudesignalen vast te leggen en te verstrekken aan opsporingsinstanties. Uiteraard is deze bevoegdheid er wel indien reeds vaststaat dat er sprake is van een strafbaar feit.

2.3 Risico's in fase 2: uitvoeren bedrijfsactiviteiten

- 8) Onder andere door het gebruik van een uittreksel van de KvK is het mogelijk om vertrouwen te verkrijgen van slachtoffers. De uittreksels van de Kamer van Koophandel bevatten de persoonsgegevens van de bestuurders. Daarnaast wordt aangegeven of sprake is van een enig aandeelhouder, dit is de persoon die 100% van de geplaatste aandelen bezit. Het persoonlijk adres van de enig aandeelhouder is niet langer opgenomen in het uittreksel. In deze situaties is het niet mogelijk te bepalen welke natuurlijke persoon aandelen houdt in de BV. Deze gegevens zijn niet openbaar. Overigens kunnen politie, advocaten en enkele andere beroepsgroepen deze informatie wel verkrijgen.

2.4 Risico's in fase 3: overdracht van gelden en goederen

- 9) De fraudeur heeft tot doel geld of goederen te verkrijgen. In de grotere oplichtingzaken worden de gelden veelal overgemaakt via een bankrekening. Overboekingen naar een bankrekening van een rechtspersoon zullen over het algemeen niet leiden tot meldingen binnen een bank. Immers, het is logisch dat gelden worden overgemaakt naar een rechtspersoon in verband met geleverde diensten of goederen. Indien echter overboekingen een abnormaal patroon vertonen (bijvoorbeeld hoge bedragen) dan kan het interne meldsysteem van een bank een alert geven voor nader onderzoek. Financiële instellingen hebben over het algemeen minder oog voor externe fraude waarbij zijzelf geen slachtoffer zijn.

2.5 Risico's in fase 4: opbrengst uitgeven of wegsluizen

- 10) Het risico beschreven onder 9 gaat ook op in fase 4 indien gelden worden overgemaakt van een Nederlandse bankrekening naar een buitenlandse bankrekening.
- 11) In algemene zin spenderen / investeren fraudeurs hun opbrengsten. Dit is geen specifiek risico voor misbruik van rechtspersonen tenzij uiteraard gebruik wordt gemaakt van een rechtspersoon om gelden weg te sluisen of te investeren.

²⁶ <<http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2011/09/02/oprichten-bv-wordt-makkelijker-en-goedkoper.html>> en <<http://www.knb.nl/dossier/kleine-bv/kleine-bv>>, geraadpleegd op 3 december 2011.

Hiervoor is reeds gesproken over het niet deponeren van de jaarrekening als zijnde één van de voorwaarden waarop een BV kan worden ontbonden. Het niet deponeren van een jaarstuk is ook een zelfstandig economisch delict (overtreding)³⁰. Het team Ordening van de Belastingdienst Holland Midden kan deze overtredingen verbaliseren. [REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED] Deze wettelijke mogelijkheid heeft echter wel kansen in de bestrijding van het misbruik van rechtspersonen.

Verder heeft het ook fiscale relevantie. In het project [REDACTED] (2008) is opgemerkt dat er geen zicht is op de juistheid van de gegevens van de gedeponeerde jaarstukken. Hierop vindt geen controle plaats. Ook kan het zijn dat de gedeponeerde jaarrekening anders is samengesteld dan de fiscale jaarrekening. Voor bepaalde elementen van een jaarrekening is dat te verklaren door verschillende grondslagen voor de commerciële en fiscale jaarrekening. Dit geldt echter niet voor alle elementen binnen een jaarrekening; die zullen wel overeenstemming moeten hebben. Vanuit het project [REDACTED] is aangegeven dat het niet overeenkomen van de gegevens van beide jaarrekeningen een sterke fraude-indicator is. Het plotseling veranderen van de gegevens van de jaarrekening is eveneens een fraude-indicator.

Met betrekking tot het activeren van de deponeringsplicht van bedrijven kan gedacht worden aan het meteen opleggen van een boete bij het niet tijdig voldoen aan de deponeringsplicht.

Het strafrecht kent verschillende soorten van straffen. Één van de 'bijkomende straffen' is het strafrechtelijk bestuursverbod welke is geregeld in artikel 28 lid 1 van het wetboek van strafrecht: "*de rechten waarvan de schuldige, in de bij de wet bepaalde gevallen, bij rechterlijke uitspraak kan worden ontzet, zijn...*" Hierna volgt een opsomming en onder nummer 5 staat vermeld: "*de uitoefening van bepaalde beroepen*". De term 'beroep' zorgt echter voor verwarring. Want is een bestuurder van een onderneming een beroep? Vooralsnog heeft de rechter zich nog niet uitgesproken dat degene die een rechtspersoon bestuurt, een beroep uitoefent.

Het voordeel van een openbaar bestuursverbod is dat het stigmatiseert. Men weet dat als je op deze lijst komt dat je dan misdrijven hebt gepleegd door gebruikmaking van je bedrijf.

Een veelgehoord tegenargument van een bestuursverbod is dat je vooral de katvangers pakt en niet de personen achter de schermen. Op het eerste gezicht lijkt dat wellicht zo, maar een organisator op de achtergrond dient iedere keer dat er een bestuursverbod is opgelegd aan één van zijn katvangers op zoek te gaan naar een nieuwe katvanger. Dit betekent dat ze moeite moeten doen, vertrouwen moeten opwekken, relaties moeten aangaan, et cetera. Dit maakt het moeilijker voor de organisatoren om snelheid te houden in hun werkzaamheden. Voor de 'beroepskatvanger' is het vervelend dat zij worden geconfronteerd met een beroepsverbod. Zij verkrijgen hierdoor bekendheid en willen juist verder geen betrokkenheid hebben bij de uitvoering van bijvoorbeeld faillissementsfraude. Het is daarom zaak het opleggen van een strafrechtelijk bestuursverbod te intensiveren.

Het wetsvoorstel voor het civielrechtelijk bestuursverbod is in voorbereiding. Met een dergelijk civielrechtelijk bestuursverbod kan het misbruik op korte termijn worden gestopt, terwijl een strafrechtelijk bestuursverbod pas effectief wordt als het strafproces is afgerond. Het houdt ook in dat bestaande bestuursfuncties kunnen worden beëindigd.³¹

³⁰ Artikel 1 lid 4 Wet op de Economische Delicten.

³¹ Kamervragen (aansluitend) 2010-2011, nr. 1230.

Dit bestuursverbod kan ook worden opgelegd aan de katvangers of stromannen, omdat zij feitelijk misbruik hebben gemaakt.³²

Notarissen renseignereren aan de Belastingdienst diverse notariële akten, waaronder overdrachten van aandelen. De Belastingdienst verwerkt deze informatie in het systeem Beheer van Relaties zodat bekend is welke natuurlijke personen een relatie hebben met rechtspersonen. [REDACTED]

[REDACTED]

³² Kamerstukken II 2008-2009, 31 386, nr. 8 (Nota naar aanleiding van het verslag), p. 13.

4. Aanbevelingen

Dit document bevat aanbevelingen om samen met partners te komen tot (preventieve) maatregelen tegen het misbruik van rechtspersonen. We hebben gezien hoe fraudeurs rechtspersonen gebruiken met als doel de eigen identiteit te verhullen en vertrouwen te wekken bij potentiële slachtoffers. Dit gaat overigens uit van een tamelijk zwart-wit benadering, terwijl de praktijk natuurlijk vaak weerbarstiger is. De aanvankelijke intentie was niet (bewijsbaar) slecht, maar gaande de bedrijfsvoering wordt het ene ontstane gat met het andere gedicht en het omslagpunt ontstaat van 'onhandig zakendoen' naar 'misdadig handelen'. Op enig moment in dat traject start dan het misbruik van de rechtspersonen. Deze nuancering is nog wel op zijn plaats naast de rauwe werkelijkheid van bewuste oplichting.

In het vorige hoofdstuk zijn de bestaande wettelijke mogelijkheden besproken hier tegen op te treden. In dit hoofdstuk volgen enkele specifieke aanbevelingen voor de aanpak van misbruik van rechtspersonen.

1) In hoofdstuk 1 is gesproken over het registreren van aandelenbelangen van individuele aandeelhouders in rechtspersonen. De Belastingdienst heeft een taak in het registreren van aandeelhoudersbelangen, maar de inhoud van een dergelijk systeem is niet openbaar. Vanuit de PvdA is voorgesteld om een centraal aandeelhoudersregister voor besloten- en (niet-beursgenoteerde) naamloze vennootschappen in het leven te roepen. De indieners van deze initiatiefnota hebben in het kader van het voorkomen van misbruik van BV's en niet-beursgenoteerde NV's de voorkeur om het register openbaar toegankelijk te maken. Hierdoor kunnen aandeelhouders civiel- en strafrechtelijk worden aangesproken op hun verantwoordelijkheden.

Advies: [REDACTED]

2) De Kamer van Koophandel heeft als gevolg van de Handelsregisterwet geen mogelijkheden actief op te treden tegen fraude of om eventuele fraudesignalen ter beschikking te stellen aan toezichthouders en/of opsporingsdiensten³³. Inmiddels laat de KvK als opdrachtgever een onderzoek uitvoeren naar fraude-indicatoren die door de KvK kunnen worden gebruikt voor het detecteren van fraude.

Advies: [REDACTED]

3) Uit meerdere opsporingsonderzoeken blijkt dat BV-opkopers gebruik maken van vaste notarissen voor de aktes met betrekking tot aandelenoverdracht. De vraag is of de notaris wetenschap heeft van de fraudeleuze handelingen die volgen na de aandelenoverdracht. Veelal zal dat niet het geval zijn. Onlangs heeft echter de Kamer van Toezicht van het notariaat een notaris berispt omdat hij onvoldoende onderzoek heeft verricht naar zijn cliënt (een BV-opkoper). Via internet en openbare verslagen van curatoren bleek dat de rol van zijn cliënt dubieus was.

Voorlichting aan notarissen over het onderwerp 'BV-opkopers' zal zeker zorgen voor een barrière voor BV-opkopers bij het vinden van een notaris die wil meewerken. Daarnaast kan de notaris worden gewezen op de verplichtingen voortkomende uit de wet ter

³³ Vanuit de VVD is hiervoor aandacht gevraagd aangezien volgens de VVD een inschrijving bij de KvK door ondernemers wordt gezien als een soort van keurmerk van een overheidsorgaan.

voorkoming van witwassen en financieren terrorisme (Wwft). Een notaris is verplicht om onderzoek uit te voeren naar de achtergrond van zijn cliënt en te vragen naar de beweegredenen van de cliënt om een rechtspersoon te gebruiken.

Advies: [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

4) Voor het aanpakken van de problematiek van katvangers en stromannen kan bestaande civiele wetgeving worden gebruikt. Een katvanger verricht een rechtshandeling wanneer hij een BV overneemt of opricht. Zijn wil is niet gericht op het overnemen of oprichten van een BV voor hemzelf, maar is gericht op het creëren van een omstandigheid voor een derde zodat deze derde kan acteren namens de BV. Een wilsgebrek of het ontbreken van wil bij een oprichter kan leiden tot nietigheid of vernietigbaarheid van diens handeling. Nietigheid of vernietigbaarheid van de rechtshandeling van een oprichter, ook al is hij de enige, heeft echter geen nietigheid of vernietiging van de vennootschap tot gevolg. Het gevolg kan wel zijn dat de vennootschap wordt ontbonden.³⁴ Een andere mogelijkheid is om de katvanger als medeplichtige van de oprichter te beschouwen en hem daarvoor strafrechtelijk aan te pakken.³⁵

Het voortdurend vervolgen van katvangers heeft als resultaat dat de fraudeur op zoek moet naar nieuwe katvangers. Dit kost tijd en geld en beperkt hem in het behalen van zijn doelstellingen, zijnde de oplichting en flessentrekkerij.

Advies: [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

5) Binnenkort verschijnt bij de dienst IPol van het Korps Landelijke Politiediensten een eerste landelijk fraudebeeld. Dit beschrijft niet alleen de aard en omvang van de diverse fraudevormen, bovendien wordt iets gezegd over de ernst van het brede fraudebegrip. Investing in een beter fraudebeeld en inherent daaraan een goede en betrouwbare informatiehuishouding op fraudegebied, zal helpen meer duidelijkheid verschaffen in de omvang van de hier onderzochte fenomenen.

Advies: [REDACTED]

³⁴ Artikel 2:4 lid 2 jo. 21 lid 1 onder a BW en Van Schilfgaarde 2009, p. 54.

³⁵ Artikel 48 jo. 326 Sr.

Bijlage 1 Verschijningsvormen oplichting en flessentrekkerij

Acquisitiefraude

Bij acquisitiefraude gaat het om misleidende handelspraktijken tussen organisaties, waarbij bepaalde verkooptechnieken worden gebruikt, gericht op het winnen van vertrouwen en het wekken van verwachtingen ten einde de ander te bewegen tot het aangaan van een overeenkomst, waarbij de tegenprestatie niet of nauwelijks naar behoren wordt geleverd³⁶

Er zijn verschillende verschijningsvormen van acquisitiefraude. De bekendste vorm is het versturen van spookfacturen voor diensten die niet zijn verricht of goederen die niet zijn geleverd. Andere vormen zijn het versturen van facturen voor vermeldingen en advertenties in gidsen en websites, terwijl bedrijven deze dienstverlening niet wensen. Bij alle vormen van acquisitiefraude zijn de oplichters uit op een handtekening of instemming van het slachtoffer, zodat er een rechtsgeldige overeenkomst tot stand komt en een betalingsverplichting ontstaat³⁷

Bij acquisitiefraude zien we dat criminelen rechtspersonen gebruiken om bij hun slachtoffers vertrouwen te wekken en hen op het verkeerde been te zetten. Oplichters proberen over te komen als een normaal bedrijf. Ze staan ingeschreven bij de KvK, dienen (veelal onjuiste) belastingaangiften in bij de Belastingdienst en zijn in het bezit van bankrekeningen. Ze hebben een bedrijfsadres, een website en goed vormgegeven correspondentie / facturen. In werkelijkheid wordt echter gewerkt vanuit een andere locatie en de correspondentie bevat veelal taalfouten³⁸

Voorbeelden van misleiding door de inzet van rechtspersonen zien we bij spooknota's. Ondernemers krijgen een document opgestuurd, dat de uiterlijke kenmerken heeft van een factuur of een gratis registratie voor een website. In werkelijkheid betreft het geen factuur, maar een aanbod. De misleiding zit in de presentatie van het document, waarbij bewust wordt ingespeeld op verwarring die kan ontstaan. De mailing van het bedrijf Kantoor voor Klanten is hiervan een voorbeeld. Met de opmaak van de spooknota en de website sloot de aanbieder bewust nauw aan bij de huisstijl van de Kamer van Koophandel (KvK).³⁹

Oplichters proberen ook over te komen als een normaal bedrijf. Ze staan ingeschreven bij de KvK, dienen (veelal onjuiste) belastingaangiften in bij de Belastingdienst en zijn in het bezit van bankrekeningen. Ze hebben een bedrijfsadres, een website en goed vormgegeven correspondentie / facturen. In werkelijkheid wordt echter gewerkt vanuit een andere locatie en de correspondentie bevat veelal taalfouten⁴⁰

Beleggingsfraude

Bij beleggingsfraude benadert de oplichter met een onbetrouwbaar financieel product mensen en schetst een rooskleuriger situatie dan in werkelijkheid het geval is. Vaak wordt het ingelegde geld helemaal niet gebruikt voor beleggingen, maar besteed aan een luxe levensstijl van de oplichter. Veel mensen worden slachtoffer van frauduleuze beleggingen doordat ze te goed van vertrouwen zijn en/of onvoorzichtig zijn. Beleggingsproducten

³⁷ Huisman en Van de Bunt 2009.

³⁷ Idem.

³⁸ Idem.

³⁹ Idem.

⁴⁰ Idem.

hebben blijkbaar een grote aantrekkingskracht, zelfs al zijn ze te mooi om waar te zijn. De bekendste vormen van beleggingsfraude zijn de zogenaamde Ponzi-fraude (fraude met piramideconstructies) en fraude door een boilerroomorganisatie.

Oplichters kunnen bij het benaderen van hun slachtoffers gebruik maken van samengestelde profielen van potentiële slachtoffers op basis van eerdere uitgevoerde beleggingsfraudes. Deze informatie wordt tussen oplichters gedeeld (verkocht) of wordt verzameld binnen een boilerroomorganisatie.⁴¹ Met deze informatie worden potentiële slachtoffers benaderd via de telefoon of de mail. In deze gesprekken worden overredingstactieken gebruikt en rollen gespeeld om mensen te overtuigen om hun geld via de oplichter te beleggen.⁴² Gesprekken tussen de oplichter en het slachtoffer hebben veelal een vaste volgorde. De oplichter belooft gouden bergen en probeert het vertrouwen te winnen van de slachtoffers. Daarna wordt het beleggingsproduct aantrekkelijk voorgesteld. Vervolgens wordt het slachtoffer over de streep getrokken om te investeren en de gelden daadwerkelijk over te dragen aan de oplichter. Daarna kunnen nog aanvullende investeringen volgen, en moeten eventuele klachten en ontevredenheid worden voorkomen of weggenomen.⁴³

Om het vertrouwen te verkrijgen verwijst de oplichter naar bekende banken of deelt mede dat het beleggingsproject onder toezicht staat van bekende (toezichts)instellingen (AFM)/DNB en dat al vele tevreden beleggers bij hen beleggen. Bij Ponzi-fraude ontvangen de eerste beleggers inderdaad het toegezegde hoge rendement. Dit rendement komt echter niet uit de beleggingen, maar uit de inleg van latere beleggers. Om het slachtoffer over de streep te trekken wordt gesteld dat hij snel moet beslissen omdat er maar weinig opties zijn of dat hij tegen een aantrekkelijker prijs kan beleggen dan normaal het geval is. De gesprekken gaan in een vriendschappelijke sfeer, waarin het slachtoffer te horen krijgt dat hij tot een selecte groep behoort die in deze belegging kan deelnemen.⁴⁴

Bij de afhandeling van klachten kan gebruik worden gemaakt van een persoon die alle klachten ontvangt en die beleggers gerust moet stellen; de zogenaamde cooler. Sommige cooler's zien zelfs kans om van de verontruste beleggers aanvullende beleggingen los te krijgen, zogenaamd om hun eerdere beleggingen veilig te stellen.⁴⁵ In andere gevallen is het beleggingsvehikel vaak onbereikbaar. Slachtoffers beschikken in veel gevallen alleen maar over een telefoonnummer of een e-mailadres en niet over een kantooradres van het fonds. Het kantooradres is in veel gevallen overigens niet meer dan een postbus of een representatiebureau in een bedrijfsverzamel pand. De werkelijke organisatie en vaak ook de boiler room zitten in een ander land.⁴⁶

Bij beleggingsfraudes gebruiken criminelen rechtspersonen in de eerste plaats om hun eigen identiteit te verhullen. Dit is voor hen vooral van belang in de laatste fases van het criminele proces: overdracht van gelden en het wegsluizen van de opbrengst. Door het gebruik van meerdere rechtspersonen in binnen- en buitenland kan worden geschoven met het geld en is het lastiger te achterhalen wie de oplichters zijn.⁴⁷

Bancaire fraude

Bancaire fraude is algemeen te omschrijven als fraude in het geld- en goederenverkeer. Bijvoorbeeld fraude via internetbankieren, creditcardfraude of skimming. Andere

⁴¹ Van Raaij 2010.

⁴² Idem.

⁴³ Idem.

⁴⁴ Idem.

⁴⁵ Idem.

⁴⁶ Idem.

⁴⁷ █████ 2007.

voorbeelden zijn krediet- en hypotheekfraude, gericht op het ontvangen van financiering van een financiële instelling. Bij kredietfraude wordt een lening aangevraagd, waarbij het onderpand minder waard is dan in eerste instantie werd aangegeven. Als het krediet niet meer kan worden afgelost blijkt het onderpand vaak minder waard te zijn dan eerder verondersteld. Bij hypotheekfraude proberen oplichters een hypotheeklening van een bank te krijgen op basis van valse informatie. De valse informatie bestaat vaak uit het gebruik van vervalste loonverklaringen of een opzettelijk te hoog vastgestelde waarde van het onderpand bij een valse woningtaxatie.⁴⁸

Het krediet of de hypothecaire lening wordt veelal aangevraagd door stromannen die nog geen financiële antecedenten hebben. De personen op de achtergrond zijn namelijk al bekend bij kredietinstellingen en kunnen dus geen krediet meer verkrijgen.⁴⁹

Telecommunicatiefraude

Telecommunicatiefraude is te omschrijven als elke vorm van misbruik van een telecommunicatievoorziening waardoor de integriteit van de telecommunicatie infrastructuur wordt of kan worden aangetast, dan wel het verrichten van enige frauduleuze handeling teneinde een telecommunicatieve dienstverlening te verkrijgen waardoor enig nadeel kan ontstaan en waarbij de gedraging of het nalaten is te kwalificeren als een overtreding van het Wetboek van Strafrecht en/ of een bijzondere wet.⁵⁰

Er zijn verschillende vormen van telecommunicatiefraude en vanwege de dynamische technische ontwikkelingen veranderen de vormen ook vrij snel. Mogelijkheden voor telecommunicatiefraude doen zich vooral voor binnen vaste en mobiele telefoniediensten. Voor wat betreft grootschalige exploitatie komt voornamelijk misbruik van (internationale) informatienummers voor. Men wordt bijvoorbeeld doorgeschakeld naar een duur buitenlands informatienummer. De hoge kosten zijn voor de (onwetende) beller en de opbrengst gaat naar de oplichters. De financiële schade als gevolg van telecommunicatiefraude lijkt grotendeels te worden veroorzaakt door een zeer beperkte groep op internationale schaal opererende criminele organisaties. De sterk gelaagde structuur van dergelijke organisaties zorgt er voor dat hoofddaders doorgaans buiten schot blijven.⁵¹

Flessentrekkerij

Flessentrekkerij is een apart strafbaar feit dat losstaat van het strafbare feit oplichting. Hoewel slachtoffers van flessentrekkerij zullen zeggen dat ze zijn opgelicht, is de handelswijze niet te kwalificeren als oplichting. Bij flessentrekkerij gaat het er namelijk niet om dat gebruik wordt gemaakt van een oplichtingsmiddel.⁵² Bij oplichting zit het bedrog in de trucs van de oplichter. Bij flessentrekkerij gaat het echter om de bedoeling van de flessentrekker om wel goederen te kopen, maar deze niet te betalen. Dat is de kern van het bedrog bij flessentrekkerij. Bovendien moet de dader die zich schuldig maakt aan flessentrekkerij hier een beroep of gewoonte van maken, dit vereiste is bij oplichting niet nodig.

Omvang

De volledige omvang van de schade ten gevolge van oplichting en flessentrekkerij is niet vast te stellen. Met betrekking tot een aantal vormen van oplichting zijn wel schattingen

⁴⁸ <http://www.fraudehelpdesk.nl/fraude_abc/B>, <http://www.fraudehelpdesk.nl/fraude_abc/H> en <http://www.fraudehelpdesk.nl/fraude_abc/K>, geraadpleegd op 3 december 2011.

⁴⁹ Kabki e.a. 2011, p. 35.

⁵⁰ Definitie Landelijk Expertisecentrum Telecommunicatiefraude.

⁵¹ Kerkdijk, Knobbe en Helmus 2006 (samenvatting).

⁵² Zie de artikelen 326 en 326a Sr en de criminele processen van oplichting en flessentrekkerij in hoofdstuk 2.

bekend. Het Steunpunt Acquisitiefraude schat de jaarlijkse schade door acquisitiefraude op € 400 miljoen. De schadebedragen van individuele slachtoffers van acquisitiefraude zijn veelal minder hoog dan bij beleggingsfraude. Echter gezien de omvang van de schade en het aantal bedrijven dat slachtoffer wordt van acquisitiefraude kan acquisitiefraude niet worden beschouwd als een bagatelmisdrijf.⁵³

[REDACTED]

De financiële schade van telecommunicatiefraude in Nederland bedraagt vermoedelijk minimaal 40 miljoen euro. Internationaal referentiemateriaal wijst uit dat deze schade ook in de orde van 90 miljoen euro zou kunnen liggen.⁵⁹

Binnenkort verschijnt bij de dienst IPol van het Korps Landelijke Politiediensten een eerste landelijk fraudebeeld. Dit beschrijft niet alleen de aard en omvang van de diverse fraudevormen. Ook de gevolgen van fraude op de samenleving is een onderwerp in dit stuk. Investering in een beter fraudebeeld en inherent daaraan een goede en betrouwbare informatiehuishouding op fraudegebied, zal helpen meer duidelijkheid te verschaffen in de omvang van de hier onderzochte fenomenen.

⁵³ Huisman en Van de Bunt 2009, p. 51.

⁵⁴ [REDACTED]

⁵⁵ Rechtbank Amsterdam 22 april 2010, LJN: BM1907 en BM1910.

⁵⁶ [REDACTED]

[REDACTED]

⁵⁸ FEC rapportage 2004, p. 84.

⁵⁹ [REDACTED]

